

УДК 342.951

Ю. Д. Кунєв, доктор юридичних наук,
завідувач кафедри адміністративного
та митного права Університету
митної справи та фінансів

АДМІНІСТРАТИВНА ПРОЦЕДУРА ЯК ПРАВОВИЙ ЗАСІБ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Присвячено розгляду сутності та причин частини проблем ефективного запобігання корупції в адміністративній діяльності. Розкрито напрями розвитку адміністративного права у контексті запровадження основних положень, що стосуються сутності й змісту поняття “адміністративна процедура”.

Ключові слова: адміністративна процедура; запобігання корупції; адміністративна діяльність; публічно-адміністративна діяльність; проблеми адміністративного права; Закон “Про адміністративні процедури”.

It is devoted to the consideration of the essence and causes of the problems of effective prevention of corruption in administrative activities. The directions of development of administrative law in the context of implementation of the basic provisions concerning the essence and content of the concept of “administrative procedure” are revealed.

During the study, certain conclusions were made regarding the influence of the institute of administrative procedure on the mechanism of counteraction to corruption.

The necessity of creating and adopting the law “On administrative procedure”, in which the administrative activity was defined as the process of making administrative decisions, built in accordance with the principles of the administrative procedure, along with clear factual constraints that would ensure the orderliness and efficiency of public administration activities, was stressed.

The legal innovation of the legislation on the administrative procedure should be considered the organization of the legitimate interaction of public authorities and interested parties according to international standards.

In the absence of the legislation in Ukraine, which establishes the institution of administrative procedure, as a legislative standard for the organization and implementation of public administrative activities, it is difficult to carry out administrative legal proceedings aimed at protecting the rights and interests of citizens in general, and not only effectively counteract corruption.

Key words: administrative procedure; prevention of corruption; administrative activity; public administrative activity; administrative law problems; Law “On administrative procedures”.

Постановка проблеми. Актуальність питання зростає з підвищенням якості реалізації прав та законних інтересів громадян, що безпосередньо пов'язано з необхідністю розвитку діяльності публічної адміністрації, яка залежить від наявності якісних стандартів адміністративної діяльності в законодавстві.

© Ю. Д. Кунєв, 2017

Закони, що регулюють адміністративні процедури у більшості розвинених країн світу, насамперед спрямовані на покращання стратегічно слабкого становища громадянина перед публічною владою й запобігання можливим проявам зловживання владою. Але за всієї різноманітності напрямів розвитку теорії та практики адміністративного права й адміністративного процесу залишається багато проблем теоретичного значення, без розв'язання яких складно мати якісний інститут адміністративної процедури та ефективні механізми протидії корупції в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням розкриття сутності та змісту таких основних адміністративно-правових понять, як “адміністративна процедура”, “адміністративний процес”, “правова процедура”, присвятили свої праці багато науковців, переважно з країн пострадянського простору, зокрема: В. Б. Авер'янов, Р. С. Алімов, А. М. Апаров, О. М. Бандурка, Н. В. Галіцина, І. П. Голосніченко, В. М. Горшеньов, С. О. Єфремов, І. Б. Коліушко, О. В. Кузьменко, І. М. Лазарєв, Д. В. Манько, О. І. Миколенко, К. В. Николина, С. С. Овчарук, В. Г. Перепелюк, О. О. Середа, А. О. Селіванов, М. Ф. Стахурський, В. І. Теремецький, В. П. Тимошук, М. М. Тищенко, Р. С. Тихий, Н. М. Углик, А. М. Школик та ін.

Значна кількість праць зазначених авторів має спільні риси, котрі полягають у тому, що в них визначається сутність і значення адміністративної процедури як різновиду діяльності з державного управління, фактично ототожнюються адміністративне провадження та адміністративна процедура. Дуже мало звертається уваги на те, що адміністративна процедура є не тільки засобом стандартизації адміністративної діяльності, але й, відповідно, засобом протидії корупції, хоча за антикорупційним законодавством України відсутність або нечіткість адміністративної процедури визнається корупціогенним фактором. Більшість авторів визначає важливість адміністративної процедури, але до останнього часу в Україні немає якісного законодавства про адміністративні процедури.

Такий стан справ призвів до того, що під час дослідження практики адміністративної діяльності виділено низку не розв'язаних раніше проблем і запропоновано шляхи їх подання.

Мета статті – аналіз і розкриття проблем теоретичного та практичного плану, які перешкоджають реалізації інституту адміністративної процедури в національному законодавстві, зокрема як засобу запобігання корупції.

Виклад основного матеріалу. В назві предметами дослідження визначено два надзвичайно широких поняття – “адміністративна процедура” та “корупція”, які за наявними законодавчими тлумаченнями не мають прямого взаємозв'язку. Ставимо завдання показати вплив першого з явищ, які розуміються під даними визначеннями, на друге.

Під корупцією, згідно з положеннями Закону України “Про запобігання корупції”, розуміють “використання особою, зазначеною у ч. 1 ст. 3 цього Закону, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у ч. 1 ст. 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити

цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей” [1].

У нашій державі відносини між органом публічної влади та зацікавленими особами дуже складно назвати “передбачуваними”, а тим більше – “транспарентними”.

У “Методології проведення антикорупційної експертизи”, що затверджена наказом Міністерства юстиції України від 24.04.2017 р. № 1395/5, визначено поняття:

“Корупціогенний фактор – це здатність нормативно-правової конструкції (окремого нормативного припису чи їх сукупності) самостійно чи у взаємодії з іншими нормами сприяти вчиненню чи збільшенню корупційних правопорушень або правопорушень, пов'язаних з корупцією.

Індикатор корупціогенності – це ознака нормативно-правового припису, що може свідчити про наявність у нормативно-правовому акті, проекті нормативно-правового акта корупціогенних факторів.

Дискреційні повноваження – це сукупність прав та обов'язків органів державної влади та місцевого самоврядування, осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, що надають можливість на власний розсуд визначити повністю або частково вид і зміст управлінського рішення, яке приймається, або можливість вибору на власний розсуд одного з декількох варіантів управлінських рішень, передбачених нормативно-правовим актом, проектом нормативно-правового акта” [2].

Зокрема, у Методології визначено, що “під час проведення експертизи здійснюються виявлення та оцінка таких корупціогенних факторів:

1) нечітке визначення функцій, прав, обов'язків і відповідальності органів державної влади та місцевого самоврядування, осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;

2) створення надмірних обтяжень для одержувачів адміністративних послуг;

3) відсутність або нечіткість адміністративних процедур;

4) відсутність чи недоліки конкурсних (тендерних) процедур” [2].

М. Хавронюк на Форумі РІП “Громадська асамблея SMART-реформи” 1 грудня 2017 р. щодо просування антикорупційної реформи зазначав, що “із невиконаних заходів багато надзвичайно важливих, без яких нам буде дуже складно. Так: немає нового закону про вибори за відкритими списками; немає закону про лобювання; немає закону про перевірки на доброчесність; *немає закону про адмінпроцедури*; немає закону про прозорість представницьких органів; не забезпечено прозорість у сфері використання природних ресурсів – власності Українського народу; навіть не розпочало свою діяльність Нацагентство з виявлення, розшуку і управління активами; *не запроваджено широку і професійну антикорупційну експертизу проектів НПА*; численні норми КК і КПК залишаються “годовницею” посадовців системи кримінальної юстиції; втрачено партнерство влади і громадськості, викривачі не захищені” [3].

Взаємозв'язок між проявом адміністративного рішення та можливостями для корупції пролягає через “транспарентність” і “передбачуваність” – властивості, яких мають набути відносини між державним та приватним секторами, органами публічної влади та зацікавленими особами на ділянці, охопленій адміністративною діяльністю.

Як основу, зручну для порівняння, буде прийнято правове регулювання взаємовідносин між учасниками тих процесів, які визначили первинний зміст публічно-адміністративної діяльності як взаємодії громадянина і публічної адміністрації в Україні та в демократичних країнах.

Організація такої взаємодії має дві складові частини: офіційну та неофіційну на шляху реалізації прав та законних інтересів громадян.

Офіційна складова частина регулюється нормами права, де має бути чітко встановлено: 1) сфери дії публічного та приватного права, закріплені та розмежовані правовими засобами; 2) взаємодія громадян і публічної влади щодо питань реалізації громадянами своїх прав і законних інтересів, урегульована нормами публічного права, що має назву – публічно-адміністративна.

Недоліки офіційної складової частини взаємодії можуть використовуватися для реалізації корупційної складової.

Зарегульованість із боку держави різних сфер приватної діяльності та реалізації прав і законних інтересів громадян, завжди може мати корупційну складову частину. З одного боку, потрібно зменшення регулювання, з іншого – якщо визнана необхідність регулювання, то необхідна взаємодія на шляху реалізації прав та законних інтересів має відповідати сукупності вимог. Основне завдання такого регулювання – визначеність матеріальної та процесної складової частин взаємодії на шляху реалізації прав і законних інтересів громадян.

Але, попри значення правової урегульованості публічно-адміністративної діяльності, офіційна складова частина взаємодії може мати низький рівень якості правового регулювання, що призводитиме до того, що хиби та недоліки її правового регулювання використовуватимуться для створення умов зловживань владою, коли визначеність стандартів кооперованої норми діяльності кожен з органів публічної влади визначатиме на власний розсуд. Складність, затратність, часта змінюваність умов і формальностей, складність і негативна практика оскарження адміністративних рішень спонукає зацікавлених осіб до пошуку шляхів неофіційної складової частини взаємодії щодо реалізації власних прав і законних інтересів.

Завадити такому стану справ може реалізація в законодавстві стандартних для цивілізованих країн механізмів правового регулювання взаємодії суб'єктів приватного та публічного права. У світі давно винайшли правові інструменти, які гарантуватимуть реалізацію таких завдань: 1) розмежування зон приватного та публічного права; 2) стандартизоване правове регулювання діяльності (публічно-адміністративної) із взаємодії суб'єктів приватного та публічного права.

Виконання таких завдань має досить тривалу історію. У законодавствах багатьох країн існує позитивний досвід ефективного правового регулювання публічно-адміністративної діяльності, тому необхідною стає рефлексія шляху розвитку законодавства демократичних країн, яким проходила реформа адміністративного права, зокрема у регулюванні розмежування сфер дії приватного та публічного права й правового регулювання публічно-адміністративної діяльності.

В історичному контексті формування такого правового механізму на міжнародному рівні та рівні окремих держав здійснювалося у кілька етапів, описаних у праці З. Ю. Куневої [4, 106–110].

На першому етапі було здійснено досить детальне правове регулювання публічних формальностей за різними сферами правового регулювання суспільної діяльності зі своєю специфікою. Воно насамперед стосувалося визначення матеріальних складників публічно-адміністративної діяльності, а обсяг сфер такого регулювання був дуже великим і не відповідав критеріям універсальності та глобальності підходу.

Після усвідомлення недостатності й обмежених можливостей такого даного підходу було запропоновано запровадження механізму правового регулювання процесного складника такої діяльності, яке виявилось у формуванні інституту адміністративної процедури та прийнятті законодавства щодо правового регулювання адміністративної діяльності за стандартами адміністративної процедури. Цей стандарт стосується правової організації всіх різновидів публічно-адміністративної діяльності.

Після рефлексії такого розвитку настає усвідомлення, що в Україні цей підхід в адміністративному законодавстві та адміністративному праві не реалізований, оскільки в країні є стереотипи діяльності публічної влади, які передбачають превалювання неправових способів впливу та взаємодії між працівниками органів публічної влади і зацікавленими особами.

У національному законодавстві немає законів, які врегульовують публічно-адміністративну діяльність: “Про адміністративну процедуру”, “Про нормативно-правові акти” та існує багато питань щодо ефективності регулювання публічних формальностей за різними напрямками і сферами [4, 168].

В адміністративному праві України не сформульовано усталеного поняття, яке б відповідало міжнародним стандартам правового регулювання публічно-адміністративної діяльності, зокрема, щодо понять: “адміністративна процедура” та “публічні формальності” як складники адміністративної процедури.

Хоча питанням адміністративної процедури присвятили свої праці багато вчених країн пострадянського простору, але лише кілька праць відображають підхід до адміністративної процедури, використаний науковцями демократичних країн, зокрема експертів програми SIGMA Ф. Кордоба [5] та В. Руш [6]. Такими є праці науковців Л. Р. Баязітова і Ю. Д. Кунєва [7; 8], З. Ю. Кунєвої [4; 9].

Вони вважають, що “адміністративна процедура” розглядається не як самодостатня категорія, а як:

– за формою: правовий засіб уніфікації правозастосовчої практики або правовий засіб приведення адміністративної діяльності як реалізації державної влади до єдиних стандартів адміністративного права, в якому визначено конкретні загальні принципи (законність; відкритість та прозорість; правова визначеність; право громадян вимагати адміністративної діяльності);

– за змістом: встановлений законодавством формальний шлях, за яким повинен слідувати адміністративний захід, формалізація такого шляху полягає у встановленні конкретизованих обов’язків для адміністративного органу;

– за спрямованістю: будь-який аспект організації діяльності адміністративного відомства, який може впливати на справедливий розгляд і забезпечення державних та приватних інтересів, справедливість рішень, швидкість її дій, і зв’язок операційних методів із подальшим судовим розглядом” [7, 90–91].

За визначенням, даним на початку, для “корупції” у посадової особи є два основні інструменти – “надані їй службові повноваження” та “пов’язані з цим можливості”.

Вплив правового інституту адміністративної процедури можна характеризувати як звуження простору у використанні інструмента “пов’язані з цим можливості”. Правовою новацією законодавства про адміністративну процедуру потрібно вважати організацію законної взаємодії публічної влади та зацікавлених осіб за міжнародними стандартами.

Національне законодавство про публічно-адміністративну діяльність розпорошене, несистематизоване та таке, що неоднозначно (у царині регулювання публічно-адміністративної діяльності наявні фактично всі недоліки: колізії, дублювання, прогалини тощо) регламентує діяльність органів публічної влади під час прийняття рішень у справах громадян із питань реалізації їх прав та законних інтересів, що ускладнює або унеможлиблює його подальше результативне оскарження. Тобто інструменти прийняття рішень не мають чітких інструкцій та обмежень з їх використання. За такої ситуації можна очікувати будь-який продукт публічно-адміністративної діяльності – адміністративний захід (акт), що може здійснюватися на власний розсуд чиновників.

На жаль, у багатьох нинішніх деклараціях, що стосуються намірів щодо подолання корупції в органах державної влади, превалує теза: “змінити корумпованих службовців на некорумпованих”. А надзвичайно важливої тези “прибрати підґрунтя для корупції на стадії прийняття адміністративного рішення” майже не помітно.

Окрім того, інакше (неправильне) розуміння призначення і змісту адміністративної процедури призводить до того, що ознаки, які подаються у вітчизняних наукових дослідженнях як відмітні ознаки адміністративних процедур, насправді є ознаками іншої категорії – адміністративної діяльності.

Складається ситуація, коли найменування частин діяльності (процедура реєстрації, митна процедура тощо) національне законодавство і практика формально класифікують як різновиди адміністративної процедури, а не як різновиди адміністративної діяльності, які потрібно організовувати за певними стандартами – загальними стандартами адміністративної процедури. Такий підхід [7, 91] призводить до того, що існуючий проект Закону України “Про адміністративну процедуру” [10] не виконує головних завдань, визначених вище, як засобу протидії корупції.

Ще у 2000 р. у проекті Постанови Верховної Ради України “Про Концепцію реформи адміністративного права України” зазначалося, що: “Важливим напрямом розвитку адміністративного законодавства є підвищення рівня правового регулювання процедур управлінської діяльності, тобто адміністративних процедур. Маються на увазі процедури так званої “позитивної” (на відміну від адміністративно-юрисдикційної) управлінської діяльності, підвищення ефективності цієї діяльності.

Сукупність таких процедур становить зміст адміністративного процесу в широкому розумінні як порядку здійснення органами виконавчої влади управлінської діяльності, що регулюється як правовими нормами, так і різними організаційними правилами та адміністративними традиціями.

Адже процедури здатні стати дієвою перешкодою для суб'єктивізму і свавілля з боку працівників органів виконавчої влади” [11].

За відсутності в Україні законодавства, яке встановлює інститут адміністративної процедури як законодавчого стандарту організації і реалізації публічно-адміністративної діяльності, складно здійснювати адміністративне судочинство, спрямоване на захист прав та інтересів громадян взагалі, а не тільки ефективно протидіяти корупції. Прийняття такого законодавства розв'яже 2/3 проблем, пов'язаних із правовим регулюванням: розмежування, зв'язаності та запобігання.

Робота експертів за програмою SIGMA (як проекту, в межах якого розроблено рекомендації з реформування державного управління) дала змогу визначитися з прийнятним варіантом як розв'язання актуальних для України поточних проблем, так і початку необхідних стратегічних змін, зокрема щодо правового регулювання інституту адміністративної процедури.

Спираючись на рекомендації експертів програми SIGMA (2005–2009 рр.) та проекту Концепції адміністративної реформи України (2000 р.), визначимо основні кроки розвитку адміністративного законодавства України:

1. Прийняття Закону про організацію та функціонування державної адміністрації, де визначено поняття та положення про адміністративну царину та адміністративну діяльність на рівні принципів та окреслення всіх їх елементів: матеріал, завдання, функції, методи, продукти (адміністративний акт) та розподіл повноважень і взаємодії між органами публічної влади.

2. Необхідно несуперечливе та системне законодавство про адміністративний захід (акт), яке визначає на всіх рівнях порядок їх підготовки, прийняття та реалізації, тому що Закон “Про адміністративний акт” в основному Закон про порядок. Правова доктрина законного адміністративного акта ґрунтується на понятті акта, що формується відповідно до встановленої процедури.

3. Створення Загального закону “Про адміністративну процедуру”, в якому адміністративна діяльність розуміється як процес взаємодії зацікавлених осіб і публічної адміністрації щодо прийняття адміністративних рішень, побудований відповідно до принципів адміністративної процедури, поряд із чіткими фактовими обмеженнями, що забезпечать упорядкованість й ефективність публічно-адміністративної діяльності.

4. Під тиском загального Закону “Про адміністративну процедуру” та судової практики здійснити кодифікацію публічно-адміністративної діяльності й основ адміністративного законодавства.

Існує також революційний шлях розвитку адміністративного законодавства: розробляється і приймається Загальний адміністративний кодекс України, за аналогією із зразком Адміністративного кодексу УСРР 1927 р. [12], який врахує всі кроки еволюційного шляху переходу адміністративного законодавства до законодавства з ознаками Новітнього Адміністративного права, правові інститути якого всіляко сприяють та забезпечують автоматизм публічного управління правовими засобами.

Для митної справи як галузі, що найбільш відноситься до сфери взаємодії громадян і держави, існує значна кількість міжнародних інструментів, які безпосередньо пов'язують питання спрощення митних процедур із системним подоланням корупційних проявів.

Одним із найбільш відомих інструментів є Декларація Аруша про професійну етику (Декларація Ради з митного співробітництва з належного управління і боротьби з корупцією на митниці 1993 р., оновлена 2003 р.) [13] та Кіотська конвенція (Міжнародна конвенція зі спрощення та гармонізації митних процедур 1999 р.) [14].

Потрібно збагачувати наші знання існуючими у демократичних країнах теоріями і практиками. Поєднання реального досвіду демократичних країн та цілеспрямованості суспільних інститутів на усунення підґрунтя для корупції за допомогою наявного міжнародного інструментарію спроможне дати справжній ефект для українського суспільства.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Під час дослідження було зроблено певні висновки щодо впливу інституту адміністративної процедури на механізм протидії корупції.

Наголошено на необхідності створення і прийняття Закону “Про адміністративну процедуру”, в якому адміністративна діяльність визначається як процес прийняття адміністративних рішень, побудований відповідно до принципів адміністративної процедури, поряд із чіткими фактовими обмеженнями, що забезпечать упорядкованість й ефективність публічно-адміністративної діяльності.

Правовою новацією законодавства про адміністративну процедуру потрібно вважати організацію законної взаємодії публічної влади та зацікавлених осіб за міжнародними стандартами.

За відсутності в Україні законодавства, що встановлює інститут адміністративної процедури як законодавчий стандарт, організації та реалізації публічно-адміністративної діяльності, складно здійснювати адміністративне судочинство, що спрямоване на захист прав та інтересів громадян взагалі, а не лише ефективно протидіяти корупції. Прийняття такого законодавства розв’язує 2/3 проблем, пов’язаних із правовим регулюванням: розмежування сфер дії приватного та публічного права; зв’язаності правом діяльності публічної адміністрації; запобігання корупції шляхом ліквідації правового підґрунтя для зловживань на стадії прийняття адміністративного рішення.

Список використаних джерел:

1. Про запобігання корупції [Електронний ресурс] : Закон України // Відомості Верховної Ради. – 2014. – № 49. – Ст. 2056. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>
2. Методологія проведення антикорупційної експертизи, затверджена наказом Міністерства юстиції України 24.04.2017 р. № 1395/5 [Електронний ресурс] : наказ Міністерства юстиції України. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v1395323-17/paran8#n8>
3. Твереза оцінка результатів антикорупційної реформи [Електронний ресурс] // Тези виступу директора з наукового розвитку ЦППР Миколи Хавронюка на Форумі РПП “Громадська асамблея SMART-реформи” 1 грудня 2017 р. – Режим доступу : <http://pravo.org.ua/ua/news/20872481-tvereza-otsinka-rezultativ-antikorupsiynoyi-reformi>
4. Кунева З. Ю. Митні формальності: основи адміністративно-правової моделі : дис. ... к.ю.н. : спец. 12.00.07 “Адміністративне право і процес, фінансове право;

інформаційне право” / З. Ю. Кунєва ; Університет митної справи та фінансів ; Запорізький національний університет. – Дніпро; Запоріжжя, 2017. – 194 с.

5. Кордоба Ф. Програма SIGMA, 2005 рік. Перелік контрольних питань щодо загального закону про адміністративні процедури [Електронний ресурс] / Кордоба Ф. – Режим доступу : <http://www.sigmaweb.org/bylanguage/russian/38758262.pdf>

6. Wolfgang Rusch (SIGMA). Administrative Procedures In EU Member States [Електронний ресурс] / Wolfgang Rusch // Conference on Public Administration Reform and European Integration. – Budva, Montenegro 26–27 March 2009. – Режим доступу : <http://www.sigmaweb.org>

7. Кунєв Ю. Д. Адміністративна процедура: загальна проблематизація праворозуміння та правозастосування / Ю. Д. Кунєв, Л. Р. Баязітов // Вісник Академії митної служби України. Серія: “Право”. – 2015. – № 2. – С. 79–93.

8. Кунєв Ю. Д. Визначення сутності та змісту основних митно-правових понять: митна процедура / Ю. Д. Кунєв, Л. Р. Баязітов // Вісник Академії митної служби України. Серія: “Право”. – 2014. – № 2. – С. 7–17.

9. Кунєва З. Ю. Публічні формальності: сутність, значення / З. Ю. Кунєва // Правова позиція. – 2016. – № 2. – С. 62–78.

10. Про адміністративну процедуру [Електронний ресурс] : проект Закону України. – Режим доступу : http://civic.kmu.gov.ua/consult_mvc_kmu/consult/old/show_print_bill/3457

11. Про Концепцію реформи адміністративного права України : проект Постанови Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?skl=4&pf3516=6054

12. Адміністративний кодекс УСРР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KP270014.html

13. Декларация Аруша : декларация совета по таможенному сотрудничеству по надлежащему управлению и борьбе с коррупцией на таможене [Електронний ресурс]. – Режим доступа : http://www.wcoomd.org/en/topics/integrity/~/_media/WCO/Public/RU/PDF/About%20us/Legal%20Instruments/Declarations/Arusha_Declaration_Revised_Russian.ashx

14. International Convention on the simplification and harmonization of Customs procedures (as amended) (done at Kyoto on 18 May 1973, amended on 26 June 1999). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.wcoomd.org/KyotoNew/Content/content.html>